

บทความวิชาการ (Academic Article)

การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

Throughcare Service for Elderly Prisoners

พรพรพร สุวรรณากาศ และสมณฑิพย์ จิตสว่าง*

Phatsaporn Suwannakart and Sumonthip Chitsawang*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาต่อการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อศึกษาหลักการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูที่ควรมุ่งเน้นการประสานงานทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการครอบคลุมทั้งในเรือนจำและนอกเรือนจำ นำไปสู่การสรุปองค์ประกอบหลักต่อการหวนคืนสู่สังคมที่สำเร็จ 4 องค์ประกอบสำคัญ องค์ประกอบแรกคือการจัดการรายกรณีอย่างบูรณาการ เข้าใจความเสี่ยงและความต้องการเฉพาะ ติดตามสอดส่องผู้ต้องขังสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัว องค์ประกอบที่สองคือการวางแผน ช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุและครอบครัวในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการหวนคืนสู่ชุมชน องค์ประกอบที่สามคือการประสานงานโดยอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วนให้บริการผู้ต้องขังสูงอายุทั้งในและนอกเรือนจำ องค์ประกอบที่สี่คือการให้บริการที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้พัฒนาคุณภาพบริการทั้งในด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพ ด้านสถานะทางอารมณ์ ด้านการเงิน ด้านการบำบัดสารเสพติด ด้านครอบครัวและด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน

คำสำคัญ: การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ผู้ต้องขังสูงอายุ การแก้ไขฟื้นฟู

Abstract

The purpose of this article is to examine the Administration of Criminal Justice issues in elderly prisoners, to study the principle of a Throughcare service, and to propose a guideline on Throughcare service for Elderly prisoners. From the principle of Throughcare service that should provide services to all prisoners, both during and after their sentences. Bringing from this concept, it comes to present an analysis of the four key elements for a successful Throughcare service. The first element is 'Integrated Case Management' in which the provider must understand the risk and the specific need of the elderly inmates to ensure that all high risk is

---

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง "การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ"

โดยได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากทุนการศึกษาหลักสูตรดุสิต "100 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย"

(The 100th Anniversary Chulalongkorn University Fund for Doctoral Scholarship)

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok 10330

*Corresponding author; email: sumonthip99@hotmail.com

(Received: 13 November 2020; Revised: 6 February 2021; Accepted: 16 February 2021)

supervised effectively after released. The second element is ‘Planning’ that assists prisoners and their families to prepare for release and to resettle in the community. The third element is ‘Coordinated’ which needs the collaboration between all agencies involved in delivering services to prisoners both within the prison and upon release. The fourth element is ‘Services’ which has to develop knowledge of throughcare on the quality of treatment for the elderly prisoners, including the services on housing, health, mental, finance, drug treatment, parent and community involvement.

Keywords: Throughcare service, Elderly Prisoners, Rehabilitation

บทนำ

ในสถานการณ์โลกที่ได้เข้าสู่ยุคที่มีผู้สูงอายุมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทำให้นานาอารยประเทศต้องเผชิญภาวะวิกฤตในการจัดสรรทรัพยากรและสวัสดิการด้านต่าง ๆ ภายใต้ความซับซ้อนและท้าทายของสภาพปัญหาผู้สูงวัย ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพทางกาย สุขภาพจิตและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และอีกประเด็นหนึ่งคือปัญหาการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมสูงวัย ทั้งนี้จากผลสำรวจ The Pew Charitable Trusts ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2542 – 2559 ได้เก็บสถิติผู้ต้องขังอายุ 55 ปี ขึ้นไปมีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 280 (Trusts, 2018) สหราชอาณาจักร พ.ศ. 2545 - 2560 ได้เก็บสถิติผู้ต้องขังอายุ 50 ปี ขึ้นไปมีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 150 และในประเทศญี่ปุ่นได้เก็บสถิติปี พ.ศ. 2560 พบว่าจำนวนผู้ต้องขังสูงวัยอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นมากถึงร้อยละ 18.3 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด (Bloomberg Businessweek, 2018) สำหรับประเทศไทยมีสถิติการกระทำผิดของผู้สูงอายุตามรายละเอียดรายงานสถิติกรมราชทัณฑ์ ดังนี้

ตาราง 1 รายงานสถิติกรมราชทัณฑ์ (กรมราชทัณฑ์, 2563)

สถิติผู้ต้องขัง	ผู้ต้องขังสูงวัย ซึ่งมีอายุ 60 ปี ขึ้นไป		
	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ. 2555	9,961	2,756	12,717
พ.ศ. 2556	12,104	3,343	15,447
พ.ศ. 2557	11,583	3,386	14,969
พ.ศ. 2558	10,642	3,050	13,692
พ.ศ. 2559	9,339	2,582	11,921
พ.ศ. 2560	8,351	2,123	10,474
พ.ศ. 2561	8,241	2,066	10,307
พ.ศ. 2562	7,129	1,668	8,797

จากตาราง 1 สถิติผู้ต้องขังสูงวัยตั้งแต่ปี 2555 จนถึงปี 2562 จะเห็นได้ว่าผู้ต้องขังสูงวัยมีจำนวนลดลงในปี 2557 เป็นต้นมา โดยจำนวนที่ลดลงมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการพักการลงโทษการลดวันต้องโทษผู้สูงวัย และการได้รับพระราชทานอภัยโทษ หากแต่แม้จำนวนผู้ต้องขังสูงวัยจะมีจำนวนลดลงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงวัยนั้นยังคงประสบปัญหาด้านงบประมาณต่อการจัดหลักสูตรการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย กล่าวคือแม้ตามแนวทางการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงวัยที่ทางราชทัณฑ์ได้กำหนดการจัดสรรงบประมาณให้แก่เรือนจำ/ทัณฑสถานประมาณปีละ 200,000 บาท เพื่อจัดสวัสดิการให้แก่

ผู้ต้องขังสูงอายุให้สอดคล้องกับมาตรฐานระดับนานาชาติในเรื่องสังคมสูงวัย อย่างไรก็ตามการจัดการจัดสรรงบประมาณจะขึ้นอยู่กับพิจารณาในแต่ละปีงบประมาณและใช้เพื่อจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นหลักเช่น เสื้อกันหนาว แว่นสายตาสำเร็จรูป อาหารเสริมและยารักษาโรค (กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์, 2563) ดังนั้นการใช้เพื่อพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยทั้งสำหรับผู้ต้องขังทั่วไปหรือผู้สูงอายุให้มีระยะเวลาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความถนัดผู้ต้องขังหรือฝึกเพื่อให้เกิดความชำนาญด้านอาชีพจึงยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึงนัก (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559) นั้นหมายถึงจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุที่พ้นจากเรือนจำอาจมิใช่ทุกคนที่จะได้รับการประเมินความต้องการ ความเสี่ยง และให้การช่วยเหลือ วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามความต้องการเฉพาะหรือได้รับการอบรมที่สอดคล้องกับความถนัดตน ประกอบกับจากงานวิจัย ดร.นัทธี จิตสว่าง เรื่องการกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย (นัทธี จิตสว่าง และสมนทิพย์ จิตสว่าง, 2561) เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังกับประชากรวัยหนุ่มสาวกลับพบว่าผู้ต้องขังผู้สูงอายุในสังคมไทยกลับมีจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ต้องขังประเภทอื่น ๆ โดยร้อยละ 80 ของผู้ต้องขังสูงอายุกระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เนื่องจากมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ หรือรับผิดแทนลูกหลานที่จำหน่ายยาเสพติดเพราะกลัวจะไม่มีใครเลี้ยงดูหากลูกหลานต้องติดคุก ซึ่งผู้ต้องขังกลุ่มนี้ต้องรับโทษในระยะยาว ได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อย บางคนต้องโทษเป็นระยะเวลาเกินกว่า 20 ปี ทำให้กลายเป็นผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำที่เพิ่มมากขึ้นโดยปริยาย นอกจากนี้สิ่งที่น่ากังวลอีกประการหนึ่งคือบางส่วนตั้งใจทำผิดเพราะถูกทอดทิ้งจากสังคมโดยหวังจะได้รับการรักษาพยาบาลการดูแลสุขภาพจิตและมีเพื่อนคุยกับผู้ต้องขังวัยเดียวกันในเรือนจำ และยังไปกว่านั้นทั้งสำหรับผู้ต้องโทษระยะยาวหรือโทษระยะสั้นเมื่อใกล้ระยะเวลาที่ต้องหวนคืนสู่ชุมชนย่อมเผชิญปัญหาวิตกกังวลกับอนาคตนอกเรือนจำ โดยผู้พ้นโทษสูงอายุบางรายอาจต้องเผชิญกับความเคັงคว้าง ยากที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคม ไม่รู้จะเริ่มชีวิตใหม่ได้อย่างไร จะใช้ชีวิตที่เหลือหลังพ้นโทษอย่างไร อยู่กับใคร โดยผู้สูงอายุจำนวนมากเห็นว่ามีระยะเวลาที่สั้นมากที่จะเริ่มต้นชีวิตที่เหลืออยู่จึงกลัวอิสรภาพที่ได้จะสร้างปัญหาให้กับชีวิต กลัวไม่ได้รับการให้อภัยจากสังคม

แม้ผู้ต้องขังสูงอายุที่จะต้องหวนคืนสู่สังคมในอนาคตมีแนวโน้มมากขึ้นหากแต่ในปัจจุบันการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยยังคงไม่มีแนวนโยบายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมต่อการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุอย่างต่อเนื่องไปสู่การหวนคืนสู่สังคม ดังนั้นเพื่อเพื่อประโยชน์ต่อการเสนอโยบายรองรับปัญหาวิกฤตผู้ต้องขังสูงวัยการแก้ไขฟื้นฟูที่สอดคล้องกับความชรา การช่วยเหลือให้เข้าถึงทรัพยากรทางสังคม การป้องกันไม่ให้ตกเป็นบุคคลชายขอบหรือเผชิญภาวะแปลกแยกเมื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคมอีกครั้งจึงจำเป็นต้องพิจารณาวิเคราะห์บทวนในประเด็นที่สำคัญอันประกอบด้วย 1. ประเด็นปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาต่อการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุในปัจจุบัน 2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ 3. หลักการผสมผสานต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (the principles of throughcare) 4. บทวิเคราะห์การปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ: การผสมผสานต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ประเด็นปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาต่อการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุในปัจจุบัน

เริ่มจากปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันที่สำคัญสามประเด็นหลัก ดังนี้

1. ประเด็นภายในเรือนจำ (inside prison) ประชากรผู้ต้องขังสูงอายุที่มีจำนวนมากทำให้เรือนจำประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิ ด้านการบังคับใช้กฎหมายต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ที่แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ตลอดจนความพยายามในการ

กำหนดแนวทางปฏิบัติหรือหลักสากลด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนโยบายต่าง ๆ ได้บัญญัติรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยรวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติโดยเหตุแห่งอายุ หากแต่ผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวนไม่น้อยที่เผชิญปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรมขณะต้องโทษในเรือนจำ จากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ โดย สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง (สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2559) พบว่า ผู้ต้องขังประสบปัญหาในเรือนจำ อาทิ การดำเนินชีวิตในเรือนจำโดยมีความชราเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบวินัยหรือการใช้ชีวิตในเรือนจำซึ่งไม่ได้ออกแบบสำหรับความชรา ปัญหาสุขภาพจิต ภาวะตั้งเครียด ภาวะซึมเศร้า ภาวะกดดันและวิตกกังวล และในด้านสังคมผู้ต้องขังยังต้องเผชิญปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปราะบางลงเนื่องจากการต้องโทษจำคุก ปัญหางบประมาณที่ภาครัฐจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดบริการทางการแพทย์ ด้านสาธารณสุข และด้านต่าง ๆ เพื่อดูแลและรองรับต่อผู้ต้องขังสูงวัยที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ข้อจำกัดด้านเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่จะต้องมีความเชี่ยวชาญและเข้าใจต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยประกอบกับใช้หลักการสังคมสงเคราะห์หรือทักษะทางสังคมในการแสวงหาข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดถึงสาเหตุการกระทำผิด ภูมิหลังประวัติความเป็นมาเพื่อวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หากแต่ในทางปฏิบัติยังคงพบว่าอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ มีเพียง 12,133 คน คิดเป็นอัตราส่วน 1 ต่อ 30 ซึ่งมากกว่าที่กำหนดไว้ ในขณะที่ข้อกำหนดนานาชาติกำหนดให้อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขังในหนึ่งเรือนจำเท่ากับ 1 : 5 (เจ้าหน้าที่ 1 คนต่อผู้ต้องขัง 5 คน) (กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์, 2563) การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (social casework) จึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องด้วยภาระงานมากเกิน นอกจากนี้การดำเนินงานในทีมสหวิชาชีพในปัจจุบันยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านจำนวนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และข้อจำกัดต่อการเชื่อมประสานชุมชน ครอบครัวของผู้ต้องขังสูงวัยให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู

2. ประเด็นกว้างไปกว่าเรือนจำ (beyond prison) หรือชีวิตนอกเรือนจำ โดยการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในการหวนคืนสู่ชุมชนจากการบริหารงานยุติธรรมหลักโดยรัฐอาจไม่เกิดประโยชน์สูงสุดอีกต่อไป เนื่องด้วยปัญหาผู้ต้องขังสูงวัยเป็นปัญหาที่มีลักษณะไม่ตายตัว (fluid) หากแต่โครงสร้างของระบบราชการหรือองค์การของรัฐบาลที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงวัยมีลักษณะที่ถูกออกแบบที่การจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัว (fixed) และยังคงขาดการมีผู้ประสานงาน (case manager) ส่งต่อแผนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเป็นรูปธรรม รูปแบบการทำงานแบบที่การจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัวลักษณะนี้ ทำให้แต่ละหน่วยงานมุ่งเน้นการปฏิบัติงานตามข้อกำหนดของหน่วยงานตน ขาดความเป็นเอกภาพการปฏิบัติงาน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556) ทรัพยากรและการขอเข้ารับความช่วยเหลือของผู้สูงอายุจึงเป็นไปอย่างกระจัดกระจาย และสิ่งที่น่ากังวลอีกประการหนึ่งคือด้านที่อยู่อาศัยสำหรับกรณีผู้สูงวัยที่พ้นจากเรือนจำทั้งที่อยู่ระหว่างคุมประพฤติหรือผู้สูงวัยที่พ้นโทษตามคำพิพากษาของศาล ในกรณีไม่มีที่อยู่อาศัยที่แน่นอนเป็นหลักแหล่งหรือยังไม่มีกรวางแผนใช้ชีวิต โดยที่ปัจจุบันภาครัฐยังไม่มิกฎเกณฑ์ระเบียบการให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย หรือการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี (half-way house) รองรับเป็นที่พักชั่วคราวเมื่อพ้นจากเรือนจำ

3. ประเด็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขัง (beside prison) โดยที่ปัจจุบันยังคงไม่มีแนวทางปฏิบัติหรือมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุให้เข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสมอย่างชัดเจนโดยตรง แม้ทางสหประชาชาติจะมีความพยายามในการร่างข้อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในร่างการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัย “Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners” (International Seminar on the Treatment of Elderly Prisoners, 2018) อย่างไรก็ตามข้อดังกล่าวยังคงอยู่ในช่วงการพิจารณาด้วยเหตุนี้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุจึงขึ้นอยู่กับกฎหมายผู้สูงอายุและนโยบายที่เกี่ยวข้องของแต่ละประเทศต่อการนำมากำหนดข้อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือข้อกำหนดให้สอดคล้องตามบริบทและทรัพยากรของประเทศตน

อนึ่งเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า การเสนอแนวทางในการก่อร่างนโยบายเพื่อเชื่อมโยงรอยต่อระหว่างชีวิตในเรือนจำและชีวิตนอกเรือนจำให้อย่างราบรื่นที่สุดนี้ จึงจำเป็นต้องเริ่มจากการพิจารณาแนวคิดที่เกี่ยวข้องและความสอดคล้องของแนวคิดต่อหลักการแก้ไขฟื้นฟูการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงวัยการผานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitative theory) แม้ในอดีตการลงโทษหรือกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักในการแก้แค้นทดแทนและข่มขู่ยับยั้ง การลงโทษในระยะแรกจึงรุนแรง โหดร้ายทารุณกรรมขัดต่อหลักมนุษยธรรม ต่อมาวัตถุประสงค์ดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับเพราะถูกมองว่าไร้มนุษยธรรม จึงเกิดเป็นแนวความคิดที่ลงโทษเพื่อป้องกันสังคมโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดอีก แต่การลงโทษดังกล่าวไม่สามารถทำให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้และไม่อาจการันตีความสงบเรียบร้อยของสังคม ทำให้เกิดเป็นแนวความคิดได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มุ่งต่อการแก้ไขรายบุคคลผ่านการทำงานที่ใช้ทีมสหวิชาชีพ เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กลับตัวและสามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติได้ตามปกติสถานของสังคม การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขรายบุคคล และมุ่งไปที่การบำบัดรักษา (treatment) แทนการลงโทษเพื่อให้ได้รับการเจ็บปวดทรมาน (punishment) (Siege, 2013)

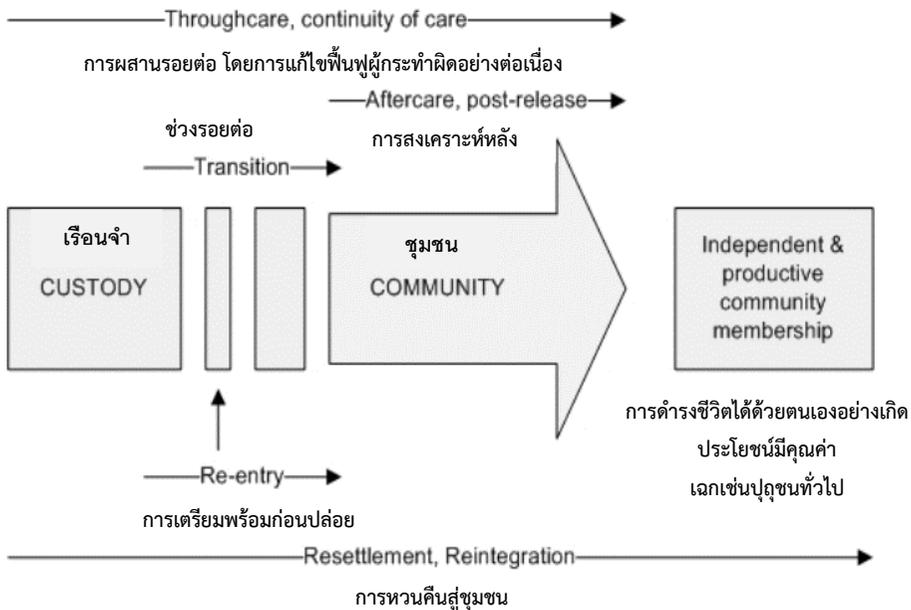
โดยรูปแบบของการแก้ไขฟื้นฟูที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ต้องขังสูงอายุอย่างหนึ่งคือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน (Community-Based Correction) หมายถึง การนำทรัพยากรชุมชน (Community Resource) ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้สังคมยอมรับได้รูปแบบของโครงการต่าง ๆ โดยชุมชนจะเป็นผู้จัดทําบริการที่จำเป็นสำหรับผู้กระทำผิดที่อาจจะยังอยู่ในเรือนจำและผู้พ้นจากเรือนจำแล้ว ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงอายุในชุมชนนับว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยทั้งในการหันเหต้ออกจากกระบวนการยุติธรรม สนับสนุนการสร้างพันธะทางสังคม ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยเกิดความผูกพัน (Attachment) กับครอบครัวและชุมชน ให้ผู้สูงวัยตระหนักในคุณค่าของตนเองเพื่อจะเป็นพลังใจในการดำเนินชีวิตแม้ในชั้นปลายชีวิต โดยที่การสนับสนุนให้เกิดพลังใจนี้สามารถทำได้โดยการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (Involvement) ให้ผู้สูงวัยได้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมในครอบครัว ทำให้ผู้สูงวัยรู้สึกถึงคุณค่าต่อตัวเองและต่อครอบครัว โดยหากผู้สูงวัยมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนมากเท่าใดและได้รับการดูแลจากภาคชุมชนหรือสังคมให้เข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้รับการคุ้มครองให้เกิดความมั่นคงในชีวิตมีหลักประกันทางสวัสดิการต่าง ๆ เพียงพอ สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็สิ่งที่สามารถเสริมสร้างความผูกพันของผู้สูงวัยกับสังคมหรือต่อชุมชนนั้น ๆ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคม

2. งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม โดยงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมไทยนั้นได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากประเทศอเมริกาจากแนวคิดการลงโทษสู่แนวคิดของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitation) ภาระหน้าที่หลักของนักสังคมสงเคราะห์คือ การช่วย สนับสนุน และปกป้องสิทธิของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทอาญาทั้งผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรและตัวอาชญากรภายใต้กรอบการปฏิบัติงาน 4 ด้านหลัก คือ ด้านการปฏิบัติการหรือการจัดการรายกรณี อาทิ การค้นหาข้อเท็จจริง การให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู รวบรวม ประมวลสรุป และจัดลำดับความสำคัญความรุนแรงของปัญหาของผู้ใช้บริการ ด้านการวางแผน ด้านการประสานงาน ด้านการบริการเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคม โดยการปฏิบัติงานดังกล่าวมีหลักการอันเป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิ การพิทักษ์และปกป้องสิทธิในฐานมนุษย์คนหนึ่งในสังคมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมกัน (เสาวธาร โพธิ์กลัด, 2563)

ด้วยลักษณะการปฏิบัติงานดังกล่าวนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ที่ต้องเริ่มใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำ (Inside Prison) มุ่งเน้นที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พัฒนาพฤตินิสัย รวมไปถึงยังเป็นการปฏิบัติงานที่ต้องคำนึงไปถึงประเด็นนอกเรือนจำ (Beyond Prison) ในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การประสานงานให้การสงเคราะห์ การเป็นเสมือนสะพานเชื่อมผู้ต้องขังสูงอายุให้เข้าถึงทรัพยากรในสังคม ตลอดจนในประเด็น (Beside Prison) หรือนโยบายต่าง ๆ ต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น งานสังคมเคราะห์ก็เป็นเสมือนแนวทางที่จะกำหนดนโยบายให้การช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

หลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (The principles of Throughcare)

ด้วยแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitation) และงานสังคมสงเคราะห์ในการแก้ไขฟื้นฟูข้างต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุในเรือนจำและเมื่อหวนคืนสู่สังคมได้รับการปฏิบัติอย่างคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องจำเป็นต้องทบทวนหลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (the principles of throughcare) ควบคู่ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดที่มาจากปรัชญาการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู โดยการผสมผสานรอยต่อ "Throughcare" นี้เปรียบเสมือนสะพานที่จะทำหน้าที่ขับเคลื่อนการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำอย่างต่อเนื่องเรื่อยไปจนผู้ต้องขังหวนคืนสู่ชุมชน ซึ่งการผสมผสานรอยต่อ "Throughcare" หมายถึง การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษหรือพ้นจากเรือนจำซึ่งเป็นนโยบายทางอาญาอย่างหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด มีลักษณะมุ่งให้เกิดการประสานงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบบูรณาการในการช่วยเหลือผู้ต้องขังและหลังจากที่ผู้ต้องขังพ้นจากเรือนจำโดยมุ่งหวังให้ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่ชุมชน "the continuous, coordinated and integrated management of offenders" (Social Policy Research Centre, 2016) และนโยบายการผสมผสานรอยต่อได้รับการยอมรับว่าเป็น 'แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด' (best practice) จากวางแผนช่วยเหลือตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อลดภาระงานซ้ำซ้อน และอาศัยความร่วมมือในทุกภาคส่วนในการร่วมกันวางแผนและปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล อีกทั้งยังเป็นการลดภาระงานที่ตกอยู่กับหน่วยงานราชทัณฑ์ (Social Policy Research Centre, 2017)

ภาพ 1 แผนภาพการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (Borzycki, 2005)

จากภาพ 1 แผนภาพการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน จะเห็นได้ว่ากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูเริ่มตั้งแต่ในเรือนจำและในช่วงใกล้พ้นโทษจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องจนกระทั่งผู้ต้องขังหวนคืนสู่ชุมชนครอบคลุมไปถึงขั้นตอนสงเคราะห์หลังปล่อยจนกระทั่งผู้พ้นโทษสามารถพึ่งตนเองได้ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองหรือเป็นหนึ่งในสมาชิกของสังคม "Throughcare" เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่าจะสามารถช่วยลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ จากงานวิจัย Malloch, McIvor, Schinkel, และ Armstrong ในปี 2013 (Malloch et al., 2013) พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายประสบผลสำเร็จคือการมีส่วนร่วมของชุมชนกล่าวคือผู้กระทำผิดควรจะได้รับดูแลจากคนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นโดยตรง เนื่องจากบุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจ เข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างชุดเดียวกันกับผู้กระทำผิดผู้เป็นคนที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้นองค์ประกอบดังกล่าวจึงสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและจะสามารถให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตได้แก่เช่นคนทั่วไปในสังคม

อนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจในภาพรวมของการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น จึงจะยกตัวอย่างแนวปฏิบัติกรประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในแต่ละประเทศที่มีการดำเนินงานด้านนโยบายดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม อธิบายประกอบดังนี้

1. การประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสหราชอาณาจักร โดยที่ทางสหราชอาณาจักรตามกฎหมาย The Care Act 2014 (Acts, 2011) ได้บัญญัติให้ผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพทัดเทียมแก่กับผู้สูงอายุทั่วไปในสังคม และจะต้องได้รับการประเมินความเสี่ยงความต้องการและต้องเตรียมพร้อมภาวะฉุกเฉิน วางแผนการดูแลบำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงการวางแผนสำหรับชีวิตบั้นปลาย โดย NOMS (the national offender management service) หรือหน่วยงานรับผิดชอบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนด้านนโยบายด้านผู้ต้องขังสูงอายุ รวมทั้งเป็นหน่วยงานหลักที่สนับสนุนการ

ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยึดหลักเคระพการตัดสินใจของผู้รับบริการ อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการวางแผนการดำเนินงานการวางแผนแก้ไขฟื้นฟู ในปี ค.ศ. 2015 ทางสหราชอาณาจักรได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการ 'Through the gate' ดำเนินการประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องขังผิด 12 เดือนก่อนพ้นโทษก่อน ให้การช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ศึกษาประวัติผู้ต้องขังเพื่อจำแนกความแตกต่างของความต้องการ ระบุความสำคัญของการจัดให้กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุเป็นกลุ่มที่ต้องให้ความดูแลและช่วยเหลืออันเนื่องมาจากความต้องการเฉพาะและปัญหาที่ซับซ้อนกว่าผู้ต้องขังวัยหนุ่มสาว วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องไปจนถึงหลังได้รับการปล่อยตัว อาทิ การรับมือกับความพิการ สวัสดิการสังคม ที่อยู่อาศัย การดูแลผู้สูงอายุช่วงบั้นปลาย ให้ความสำคัญต่อการรวบรวมข้อมูลและดำเนินการประสานงานทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับสร้างความเข้มแข็งการทำงานร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

2. การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศออสเตรเลีย ตามแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ (Australian Institute of Criminology, 2019) ได้มีการออกแบบเรือนจำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องขังสูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพเพื่อให้สอดคล้องตามความเจ็บป่วยตามความต้องการเฉพาะสำหรับนักโทษที่เผชิญปัญหาความอ่อนแอจากความชรา การเน้นการช่วยเหลือจากท้องถิ่น ความร่วมมือของภาคส่วนชุมชน เอกชน ในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูจัดการรายกรณี อาทิ ประเมินความต้องการและความเสี่ยงรายบุคคล พัฒนาการบำบัดฟื้นฟู พัฒนาโปรแกรมการออกกำลังกาย จัดให้มีการลงทะเบียนผู้สูงอายุ ผูกอบรมให้คำแนะนำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเหมาะสมกับวัย ประกอบกับให้ผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเข้ามาฝึกอบรมดูแลและคำนึงถึงการพยาบาลผู้สูงวัย ตลอดจนจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ นอกจากนี้ยังดำเนินการพิจารณาการปล่อยตัวก่อนกำหนดสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุและส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนอันจะเป็นทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำผิดสูงอายุที่มีความเสี่ยงต่ำต่อความปลอดภัยในสังคม

3. การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้สูงวัยในประเทศสหรัฐอเมริกา ตาม Older Americans Act (OAA) Enacted 1965 โดยมีหน่วยงาน US Administration on Aging (AOA) ก่อตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยตลอดจนจัดสรรงบประมาณต่าง ๆ สร้างเครือข่ายการทำงานด้านผู้สูงอายุในรัฐต่าง ๆ (Carbonell & Povlinka, 2003) เน้นการทำงานลักษณะเครือข่ายที่เรียกว่า "The aging network of aging services network" อันประกอบด้วย สมาชิกจาก 50 มลรัฐ องค์กรไม่แสวงหากำไร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานบริการทางสังคมในชุมชน (National Indian Council on Aging, 2016) จัดสรรให้บริการด้านที่อยู่อาศัย การให้บริการทางการแพทย์ การให้บริการทางสาธารณสุข และงานอาสาสมัคร โดยการให้บริการเหล่านี้ยังครอบคลุมไปถึงการให้บริการแก่ผู้พ้นโทษ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติในการทวนคืนสู่ชุมชน โดยจัดให้มีผู้ให้ความช่วยเหลือในการทวนคืนสู่ชุมชน (reentry case manager) ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานสำหรับผู้ต้องขัง เน้นการทำงานอย่างบูรณาการร่วมกันของแต่ละภาคส่วนในการร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงวัย (Doreen Higgins and Margaret E. Severson, 2009) ทั้งนี้จากการประเมินจากโครงการทวนคืนสู่ชุมชนทั้ง 11 รัฐพบว่าอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวลดลงร้อยละ 20 รวมทั้งการลดจำนวนผู้ต้องขังโดยการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายลงร้อยละ 19 หรือเป็นจำนวนเงินถึง 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Abt Associates, 2018) นอกจากนี้ยังอาศัยความรู้ทางด้านสังคมสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุ (gerontological social work and reentry service) ในการประเมินความต้องการและความเสี่ยงทำให้ทราบถึงจุดแข็งของผู้สูงวัย สภาพะกาย จิต คุณภาพชีวิต ความ

เชื่อ ศาสนา และความสัมพันธ์กับครอบครัว เน้นการทำงานกับผู้รับบริการเป็นรายบุคคล มุ่งเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในสังคมจากการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วางแผนการพัฒนาโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูครอบครัวไปถึงการติดตามผู้รับบริการ

4. การผสนรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้สูงวัยในประเทศญี่ปุ่น จากปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุชั้นวิกฤตโดยสิ่งที่จะต้องจับตามองของสภาพปัญหาผู้สูงวัยในเรือนจำของญี่ปุ่นคือ ผู้กระทำผิดจงใจกระทำผิดเพื่อเข้าไปอยู่ในเรือนจำ และเกิดการให้นิยามเรือนจำใหม่ว่า “เรือนจำคือสวรรค์” (Independent, 2017) หนึ่งในผู้ต้องหาวัย 67 ปี เปิดใจว่า “ไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งใครในยามที่ต้องการความช่วยเหลือ เพราะไม่ได้เจอลูกหลานมานานกว่า 10 ปีแล้ว” ขณะที่นักโทษหญิงวัย 78 ปีรายหนึ่ง กล่าวว่า “หลังจากที่สามีเสียชีวิตและไม่มีลูก เงินบำนาญจากรัฐบาลเริ่มไม่เพียงพอ แม้แต่เนื้อวัวในซูเปอร์มาร์เก็ตก็ซื้อไม่ได้เพราะมีราคาแพง จึงตัดสินใจขโมยของเพื่อให้ได้เข้ามาในเรือนจำและหาเพื่อนจากที่นี่” (Bloomberg Businessweek, 2018) โดยที่หนึ่งในสาเหตุการประกอบอาชญากรรมคือ การมีสภาพชีวิตในสังคมภายนอกที่ต้องดำเนินไปอย่างยากลำบากจนจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงหนีเข้ามารับสวัสดิการจากเรือนจำแม้จะมีการวางแผนนโยบายด้านสวัสดิการเพื่อรับมือผู้สูงอายุ หากแต่การเตรียมการดังกล่าวยังคงไม่ทันต่อจำนวนผู้สูงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากงานวิจัยความสัมพันธ์ของสวัสดิการสังคมและอาชญากรรมสูงวัยโดย Hiroaki Enoki และ Kiyohiko Katahira (Hiroaki Enoki and Kiyohiko Katahira, 2014) ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของระบบสวัสดิการและเสนอว่าการเพิ่มขึ้นของสวัสดิการและการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมส่งผลโดยตรงต่ออัตราการก่ออาชญากรรมของผู้ต้องขังสูงอายุ ร้อยละ 37 ของผู้ต้องขังสูงอายุในญี่ปุ่นให้การสัมภาษณ์ว่าก่อนต้องโทษจำคุกผู้สูงอายุต้องการมีงานทำ แต่ไม่สามารถหางานทำได้เพราะความเจ็บป่วยทางร่างกาย ร้อยละ 55.9 ต้องเผชิญความยากลำบากในการดำเนินชีวิตแต่ละวันโดยเผชิญปัญหาทางการเงิน นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบว่าในพื้นที่ที่มีการให้บริการดูแลผู้สูงอายุรายบุคคล หรือสามารถดูแลครอบครัว พื้นที่นั้นจะมีอัตราการก่ออาชญากรรมน้อยกว่าพื้นที่ที่มีการให้บริการด้านสวัสดิการน้อย

และในขณะที่ต้องพัฒนาระบบสวัสดิการในสังคมควบคู่กับการพัฒนาการหวนคืนสู่สังคม ประเทศญี่ปุ่นได้มีโครงการ Social Development Model (SDM) ซึ่งพัฒนาจากฐานคิดพันธะทางสังคม (social bond) อันมีหลักการว่าหากบุคคลมีพันธะทางสังคมอันประกอบด้วย การได้รับความรัก มีข้อผูกมัด ความเชื่อ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมจะทำให้เขาไม่หันไปประกอบอาชญากรรม จากโครงการนี้จึงมีการประเมินความเสี่ยงความต้องการด้านต่าง ๆ ของผู้ต้องขังสูงอายุ เน้นการสร้างคามผูกพันต่อครอบครัว สังคม สร้างเครือข่ายกับสถาบันทางสังคมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ มุ่งช่วยเหลือด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม ป้องกันปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัย และช่วยเหลือปัญหาด้านความยากจนซึ่งจากการศึกษาพบว่าร้อยละ 62.5 ของผู้ต้องขังสูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าวไม่พบประวัติการกระทำผิดซ้ำ ในระยะ 252 วันหลังพ้นโทษและโครงการดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kamigaki K and Yokotani K, 2014) ทั้งนี้ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุขณะใกล้พ้นโทษ ยังจัดให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เริ่มทำการแสวงหาข้อเท็จจริงสาเหตุการกระทำผิดภูมิหลังโดยการสัมภาษณ์ 10 เดือนก่อนพ้นโทษ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เหล่านี้จะถูกบันทึกในระบบสารสนเทศ สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด วางแผนการหวนคืนสู่ชุมชน ส่งต่อข้อมูลไปยังภาคชุมชน เพื่อใช้ประกอบในการดำเนินการช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัว ติดตามผู้ต้องขัง (follow up) ประเมินสภาพความเป็นอยู่ การเข้าถึงสวัสดิการ ดำเนินงานช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยจัดตั้งบ้านพักชั่วคราว (temporary house with case management) สำหรับผู้ที่

เผชิญปัญหาไว้ที่อยู่อาศัย โดยจะได้รับการช่วยเหลือทางการแพทย์ การสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูช่วยเหลือรายบุคคลเพื่อที่จะป้องกันและลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

บทวิเคราะห์แนวปฏิบัติการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ

เพื่อเสนอแนวทางการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ จากการทบทวนหลักการและการผสมผสานรอยต่อในแต่ละประเทศข้างต้น จะเห็นถึงการกำหนดกฎหมายหรือโครงการขับเคลื่อนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ อีกทั้งยังมีการกำหนดกระบวนการทำงาน ลักษณะการช่วยเหลือโดยอาศัยการทำงานอย่างบูรณาการ การนำชุมชน ครอบครัวเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบาง ซึ่งตามการศึกษาแนวทางในสหราชอาณาจักร ประเทศออสเตรเลียและประเทศญี่ปุ่นที่ระบุไว้ข้างต้นจะเห็นได้ว่าได้มีการจัดให้มี “Case Manager” ซึ่งเป็นได้ทั้งอาสาสมัครคุมประพฤติ บุคคลในท้องถิ่นหรือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ (พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์) เป็นผู้ดำเนินการหลักในการประสานหน่วยงานต่าง ๆ วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตั้งแต่ในเรือนจำ พร้อมทั้งจัดให้มีการวางแผนในการจัดสรรทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากรเมื่อผู้ต้องขังได้ออกจากเรือนจำ นอกจากนี้ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitative theory) ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กับผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งมีหลักการมุ่งต่อการแก้ไขรายบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กลับตัวและสามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติได้ตามปทัสสถานของสังคม หลักการดังกล่าวสามารถนำมาใช้ได้โดยการประเมินความเสี่ยงความต้องการ เพื่อวางแผนการบำบัดฟื้นฟูและสร้างพันธะทางสังคม (social bond) นอกจากนี้ทางภาครัฐร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องยังจำเป็นต้องดูแลให้ผู้สูงวัยเข้าถึงทรัพยากรในสังคมและดำเนินการควบคุมป้องกันการสนับสนุนมาตรการแทนการจำคุกสำหรับผู้สูงอายุซึ่งมีความเสี่ยงต่อความมั่นคงปลอดภัยของสังคมในระดับต่ำ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามหลักการปฏิบัติงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ และจากแนวทางการผสมผสานรายนานาอารยประเทศข้างต้น จึงสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวปฏิบัติการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุและสามารถปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาในบริบทสังคมไทย อันมีกรอบเป็นไปตามลักษณะงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการหวนคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบสี่ประการหลัก คือ การจัดการรายกรณีอย่างบูรณาการ (integrated case management) การวางแผน (planning) การประสานงานโดยอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน (coordinated) การให้บริการ (services) ดังนี้

1. การจัดการรายกรณีอย่างบูรณาการ (integrated case management) กล่าวคือการทำงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความเข้าใจในความเสี่ยง ความเปราะบาง ความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจและสภาพสังคม และทำงานกับผู้ต้องขังสูงวัยอย่างไม่เลือกปฏิบัติเนื่องด้วยเหตุผลทาง เชื้อชาติ ศาสนา และความแตกต่างด้านอายุ ผู้ต้องขังสูงอายุจำเป็นต้องได้รับการแสวงหาข้อเท็จจริงจากการกระทำผิดหรือสาเหตุการกระทำผิด สภาพร่างกาย สภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ข้อเท็จจริงทางด้านครอบครัว ความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน สภาพปัญหาที่ผู้สูงวัยเผชิญอันเป็นสาเหตุการตัดสินใจประกอบอาชญากรรม โดยแท้จริงแล้วข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ควรปรากฏตั้งแต่ผู้กระทำผิดสูงวัยเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาคดี เพื่อประกอบการพิพากษา และหากถูกลงโทษจำคุกข้อมูลดังกล่าวควรจะถูกส่งต่อมายังหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อประกอบการจำแนกผู้ต้องขัง (พรพรพร สุวรรณภาศ, 2559) และยังคงไปถึงวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัยตั้งแต่ในเรือนจำ การเตรียมความพร้อม มาตรการรองรับหากมีภาวะฉุกเฉิน โดยการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูเป็นการวางแผนระยะยาวครอบคลุมช่วงรอยต่อ คุ้มครองกลุ่มเป้าหมาย

เพื่อให้สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการต่าง ๆ สามารถช่วยเหลือตนเองได้เมื่อหวนคืนสู่ชุมชน นอกจากนี้เพื่อความต่อเนื่องและเพื่อลดช่องว่างรอยต่อระหว่างเรือนจำสู่ชุมชน ดังเช่นนานาอารยประเทศได้กำหนดให้มี ‘Case Manager’ อันประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ พนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรือตัวแทนจากท้องถิ่น ดำเนินการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด วางแผนในการจัดสรรทรัพยากร ให้ความช่วยเหลือให้เข้าถึงทรัพยากรทางสังคม โดยการแก้ไขฟื้นฟูจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินงานในทุกขั้นตอนโดยพัฒนาโปรแกรมการบำบัดตั้งแต่ที่ผู้ต้องขังสูงอาย้อยู่ในเรือนจำ เมื่อใกล้พ้นโทษ และแม้พ้นจากเรือนจำแล้วซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการติดตามหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชนจนกว่าผู้กระทำผิดจะสามารถดำรงชีวิตได้ดั่งบุคลทั่วไป โดยการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรายบุคคลนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยความท้าทายการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุของ Williams Brie และ Rita Abraldes (Williams, B., & Abraldes, R, 2007) ที่ได้อธิบายว่าการให้ความสำคัญต่อการทำนวยุบุคคลสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุสามารถทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างราบรื่น

2. การวางแผน (planning) ควรเริ่มดำเนินการตั้งแต่สูงวัยตั้งแต่ผู้ต้องขังผิวยังอยู่ในเรือนจำ เริ่มจากการประเมินความต้องการและความเสี่ยงรายบุคคลโดยใช้รูปแบบการประเมินจากการอาศัยความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (gerontological) ประกอบการประเมินและวิเคราะห์ผลการประเมิน ระบุความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะอันเนื่องมาจากความสูงวัย อย่างไรก็ตามในระยะเวลาที่ผู้สูงอายุใกล้พ้นจากเรือนจำ การวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูจำเป็นต้องอาศัยทั้งผลการประเมินควบคู่กับการรายงานสภาพปัญหาของผู้สูงอายุโดยตรง (Self-Reported Problems) เพื่อที่จะทราบถึงความต้องการความเสี่ยงเฉพาะของผู้สูงวัยอันเนื่องมาจากความแตกต่างกันของบุคคล และต้องอาศัยความร่วมมือกับครอบครัวของผู้ต้องขัง ตัวแทนชุมชนในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การพิจารณาเสนอแนะการวางแผนการช่วยเหลือ การเข้าถึงทรัพยากรในสังคมเมื่อพ้นจากเรือนจำ การติดตามช่วยเหลือตามความจำเป็นในแต่ละด้านที่ควรจะได้รับบริการบริการ นอกจากนี้ความสำคัญข้างต้นต่อการผสมรอยต่อซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้กระทำผิดต้องได้รับบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างต่อเนื่อง (Baldry E, 2007) ทั้งนี้การวางแผนการให้การสงเคราะห์หรือการวางแผนการให้บริการความช่วยเหลือสามารถจัดสรรโดยมีภาครัฐเป็นผู้ดำเนินงานหลักด้านการกำหนดกฎหมายหรือนโยบายการส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการดำเนินงานพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน อาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กรไม่แสวงหากำไรต่อการศึกษาเพื่อพัฒนาการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ ประกอบกับการวางแผนการผลักดันให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เนื่องด้วยครอบครัวนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่มีอิทธิพลชีวิตของผู้สูงวัย ความรัก ความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีที่มีให้กันในครอบครัวย่อมทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่นหรือดำเนินไปได้ตามวิถีทางที่สังคมปรารถนาเยียวว่าผู้กระทำผิดเพื่อมิให้เกิดการกระทำผิดซ้ำและหวนคืนกลับสู่วงจรเดิม

3. การประสานงาน (coordinated) โดยอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน กล่าวคือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตลอดจนชุมชนควรร่วมกันปฏิบัติงานด้านการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายรร่วมกัน ซึ่งนักวิชาการอย่าง Maria Borzyckii (Borzycki, 2005) ได้อธิบายว่าเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของชุมชนจากการลดปัญหาอาชญากรรมนั้น หน่วยงานภาครัฐทั้งหมดที่เกี่ยวข้องการจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานช่วยเหลือหรือสงเคราะห์หลังปล่อย โดยพิจารณานำหลักการหรือการแก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชนเข้ามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกับการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เหตุเพราะหากรัฐโดยราชทัณฑ์เพียงหน่วยงานเดียวมีอำนาจในการแก้ไขฟื้นฟูนั้นอาจไม่เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและด้านทรัพยากรอื่น ๆ ในทางตรงกันข้ามหากเป็นการปฏิบัติงานในรูปแบบทีมสหวิชาชีพ ครอบครัวและชุมชนเข้ามา

เกี่ยวข้อง ด้วยการส่งเสริมความเข้มแข็งด้านการประสานงาน การวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง การส่งต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบแบบแผน ทั้งในระดับการประสานภายในองค์กร ระหว่างภายในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการประสานงานภายนอกองค์กร ด้วยการทำงานเป็นเครือข่ายในลักษณะบูรณาการนี้จะส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้รับการดูแลอย่างไม่ขาดตอน (Doreen Higgins & Margaret E. Severson, 2009) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการผลักดันให้ความสำคัญของชุมชนในการดูแลและแก้ปัญหา โคนตัวแทนภาคท้องถิ่น อาสาสมัครคุ่มประพณี หรือตัวแทนซึ่งเป็นคนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ในแง่ที่จะเกิดประโยชน์คือบุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจเข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ ชุดเดียวกันกับผู้กระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับโอกาสผ่านกิจกรรมในชุมชนอันจะเป็นการสร้างความผูกพัน (bonding) สร้างความเข้มแข็งกับผู้สูงวัยที่มีความเปราะบางกว่าวัยอื่น

4. การบริการ (services) การพัฒนาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงวัยจำเป็นต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสภาพความสูงวัย ตามหลักสิทธิมนุษยชนและหลักการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ซึ่งจากการทบทวนการสงเคราะห์แนวปฏิบัติของนานาอารยประเทศต้นแบบสามารถสรุปความสำคัญการให้บริการความช่วยเหลือ โดยแบ่งประเด็นสำคัญแต่ละด้าน ประกอบด้วย ด้านที่อยู่อาศัย การจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี (halfway house) ในการรองรับดูแลผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ่มประพณี สูงอายุในกรณีที่ไม่มีครอบครัวดูแล ด้านสุขภาพกาย การให้บริการรักษาพยาบาล ด้านการบำบัดสุขภาพจิต การให้คำปรึกษา การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ ทักษะการจัดการทางการเงิน ด้านการบำบัดสารเสพติด ด้านการสร้างความผูกพันในครอบครัว ทักษะการจัดการปัญหาภายในครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนการจัดกิจกรรมป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม ดังเช่นโครงการ Social Development Model (SDM) กับการช่วยเหลือการหวนคืนสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุให้มีความสำคัญการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย และแก้ไขสวัสดิการลดปัญหาความยากจน โดยที่ผู้ต้องขังสูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมรับความช่วยเหลือไม่พบประวัติการกระทำผิดซ้ำ สามารถช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ่มประพณี ผู้พ้นโทษซึ่งไร้โดยเฉพาะผู้ไร้ที่อยู่อาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kamigaki K and Yokotani K, 2014)

บทสรุป

ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อนำหลักการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน "Throughcare" ใช้ประยุกต์ในช่วงรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้การแก้ไขฟื้นฟูเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ครอบครัว ชุมชน สังคม หรือเพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุตามองค์ประกอบสำคัญในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดข้างต้น จึงสามารถเสนอแนวทางพัฒนางานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยได้ ดังนี้ 1. *ด้านการจัดการรายกรณีอย่างบูรณาการ* (integrated case management) ก่อนพ้นโทษหรือพ้นจากเรือนจำทางราชทัณฑ์ควรกำหนดให้มีการแสวงหาข้อเท็จจริงสาเหตุการกระทำผิด ภูมิหลังเพื่อประกอบการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูในระยะยาวโดยกำหนดให้มี "Case Manager" ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ความเข้าใจในความสูงวัย และคุ้นเคยกับผู้ต้องขังหรือนักสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำรวบรวมข้อมูลผู้ต้องขังเพื่อใช้ประสานงานให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือ ตลอดจนแนะนำให้ผู้ต้องขังสูงอายุทราบถึงสิทธิตนหรือเข้าถึงทรัพยากรทางสังคม และส่งต่อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูแก่พนักงานคุมประพฤติหรือตัวแทนภาคท้องถิ่นในการให้ความช่วยเหลือ ดูแล ติดตามชีวิตหลังพ้นโทษอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงพัฒนาหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้ทั่วถึงสอดคล้องผู้สูงอายุอาศัยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคมที่เกี่ยวข้องอาศัยการสร้างเครือข่ายทำงานอย่างบูรณาการ อาทิ การร่วมมือกรมกิจการผู้สูงอายุในการอบรมให้ความรู้เรื่องสิทธิบริการเตรียมพร้อมการหวนคืนสู่สังคมแก่ผู้ต้องขังสูงวัย 2. *ด้านการวางแผน*

(*planning*) ควรกำหนดให้ผู้ต้องขังสูงวัยหากสมัครใจสามารถส่งรายงานสภาพปัญหา (self-reported problems) เพื่อที่จะทราบถึงความต้องการความเสี่ยงที่มีความเฉพาะแตกต่างกันในการเตรียมแผนแก้ไขฟื้นฟูตั้งแต่ในเรือนจำ ควรมีการประเมินความต้องการและความเสี่ยงเพื่อกำหนดให้มีกิจกรรมการพัฒนาทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยงของผู้ต้องขังสูงอายุ ควรให้ครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่นเข้าร่วมกันวางแผนการดำรงชีวิตในสังคม ในขณะที่เดียวกันควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ในการสร้างความตระหนักรู้ความรู้และทักษะต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ การเตรียมความพร้อมในการหวนคืนสู่สังคม และควรมีการพิจารณาการปล่อยตัวก่อนกำหนดสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุและส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนอันจะเป็นทางเลือกอื่นแทนการจำคุกผู้กระทำผิดสูงอายุที่มีความเสี่ยงต่ำต่อความปลอดภัยในสังคม 3. *ด้านการประสานงาน (coordinated)* ควรกำหนดให้มีการสร้างเครือข่ายการทำงานกับผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อรวบรวมทรัพยากรที่มีในทุกภาคส่วนทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ท้องถิ่นหรือองค์กรไม่แสวงหากำไรที่เกี่ยวข้องในการเตรียมพร้อมรองรับความต้องการและความเสี่ยงของผู้ต้องขังสูงวัยในการหวนคืนสู่สังคม 4. *ด้านบริการ (services)* ควรกำหนดให้มีการให้บริการผู้ต้องขังสูงอายุอย่างต่อเนื่องในการหวนคืนสู่ชุมชนในทุกด้าน ประกอบด้วย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพกาย ด้านการบำบัดสุขภาพจิต ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพ ด้านการบำบัดสารเสพติด ด้านการสร้างความผูกพันในครอบครัว และควรมีการประเมินคุณภาพการให้บริการด้านต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะข้างต้นเป็นการคำนึงตั้งแต่การเตรียมความพร้อมตั้งแต่ในเรือนจำ (inside prison) อย่างมีความต่อเนื่องครอบคลุมจนกระทั่งพ้นจากจากเรือนจำ (beyond prison) สอดคล้องกับแนวนโยบายสิทธิที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งในบริบทสากลและสังคมไทย (beside prison) มุ่งผลักดันให้เกิดการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรตามสิทธิที่พึงมี โดยจากการเสนอแนวทางการผสมรอยต่อนี้จึงสามารถเป็นเครื่องมือให้เกิดประโยชน์ต่อการก่อสร้างนโยบายในอนาคตเพื่อคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการผู้ต้องขังสูงอายุให้สามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า ดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีเช่นปุถุชนทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2563). *รายงานสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ พ.ศ. 2555 - 2562*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- กรวรรณ คำกรเกิด. (2559). *แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำโครงสร้างเบา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์. (2563). *การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์. (2563). *การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทิ จิตสว่าง, และสมนทิพย์ จิตสว่าง. (2561). *ผู้ต้องขังอายุของไทยพุ่งไม่หยุด*. สืบค้น 28 พฤศจิกายน 2562. <http://www.nathee-chitsawang.com/>.
- พรพรรณ สุวรรณากาศ. (2559). *แนวทางการพัฒนางานสืบเสาะและพินิจกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมนทิพย์ จิตสว่าง, และนันทิ จิตสว่าง. (2559) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 24(2), 78-100.

เสาวธาร โพร้กัถ์. (2563). งานสังคมสงเคราะห์ในระบบงานยุติธรรม: บทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อสร้างความปลอดภัยและความสงบสุข และลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย ภายใต้ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Abt Associates. (2018). *19 Percent Cut in Jail Time Doesn't Increase Recidivism*. Accessed December 3, 2019. <https://www.abtassociates.com/who-we-are/news/feature-stories/19-percent-cut-in-jail-time-doesnt-increase-recidivism>.

Acts., UK Public General. (2011). *Care Act 2014*. Accessed November 22, 2019. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/23/contents/enacted>.

Australian Institute of Criminology. (2019). *Older prisoners: A challenge for Australian corrections*. Accessed December 15, 2019 <https://aic.gov.au/publications/tandi/tandi426>.

Baldry E. (2007). Recidivism and the role of social factors post release. *Precedent*, (81), 4-7.

Bloomberg Businessweek. (2018). *Japan's Prisons Are a Haven for Elderly Women*. Accessed November 23, 2019. <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-03-16/japan-s-prisons-are-a-haven-for-elderly-women>.

Borzycki, M. (2005). *Interventions for Prisoners Returning to the Community. A Report Prepared by the Australian Institute of Criminology for the Community Safety and Justice Branch of the Australian Government Attorney General's*, Australian Institute of Criminology. Canberra

Carbonell & Povlinka. (2003). The Aging Network and the Future of Long-Term Care. *Journal of Gerontological Social Work*, 41(3-4), 313-321.

Doreen Higgins, and Margaret E. Severson. (2009). Community Reentry and Older Adult Offenders: Redefining Social Work Roles. *Journal of Gerontological Social Work*, Taylor & Francis Group, LLC 784-802.

Hiroaki Enoki, and Kiyohiko Katahira. (2014). Statistical relationship between elderly crime and the social welfare system in Japan: Preventative welfare approach for the deterrence of elderly crime. *Niigata Journal of Health and Welfare*, 14.1 (2014) (8 Dec): 48-57.

Independent. (2017). *Why has the proportion of elderly prisoners risen so drastically?*, Accessed November 22, 2019. <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/elderly-prisoners-jailed-over-50-age-numbers-increase-2002-figures-a8082921.html>.

International Seminar on the Treatment of Elderly Prisoners. (2018). *Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners*. Accessed June 10, 2020. <file:///C:/Users/User/Downloads/1038-4189-1-SP.pdf>.

Kamigaki K, and Yokotani K. (2014). A Reintegration Program for Elderly Prisoners Reduces Reoffending. *J Forensic sci criminol*, 2.4 (2014): 401.

- Williams, B., & Abbrades, R. (2007). *Growing older: Challenges of prison and reentry for the aging population*. In *Public health behind bars*. Springer New York, NY., 56-72.
- Siege, Larry J. (2013). *Criminology; Theory, Patterns and Typologies*. United States of America WADSWORTH CENGAGE learning.
- Malloch, M.S., G. McIvor, M Schinkel, and S. Armstrong. (2013). *The Elements of Effective Through-Care Part 1: International Review*
- National Indian Council on Aging. (2016). *What is the Aging Network? Fact Sheet*. Accessed December 3, 2019. <https://nicoa.org/wp-content/uploads/2016/02/12-Aging-Network-III.pdf>.
- Prison Reform Trust and Restore Support Network. (2015). *Social care or systematic neglect?* Accessed November 22, 2019. <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Older-prisoner-resettlement.pdf>.
- Social Policy Research Centre. (2016). *Evaluation of Extended Throughcare Pilot Program: Evaluation Plan*, Social Policy Research Centre, University of New South Wales, Sydney.
- Social Policy Research Centre. (2017). *Evaluation of ACT Extended Throughcare Pilot Program*. Accessed May 24, 2020. https://www.sprc.unsw.edu.au/media/SPRCFile/Evaluation_of_ACT_Extended_Throughcare_Pilot_Program.pdf.
- Trusts, The Pew Charitable. (2018). *Aging Prison Populations Drive Up Costs; Older individuals have more chronic illnesses and other ailments that necessitate greater spending*. Accessed November 22, 2019. <https://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/articles/2018/02/20/aging-prison-populations-drive-up-costs>